

“न व्यहन्यत कदाचिदर्थिता” रघुः । याच्ञायास्तु व्याघातः याच्ञाफलालाभ एव भवति । “यद्यर्थिता तु दारैः स्वात् क्लीवादीनां कथञ्चन” मनुः । ४ कामनायाञ्च । अर्थिन् त्रि० अर्थ+अस्त्यर्थे इनि । १ याचके, २ सेवके, असन्निहितधने ३ धनस्वामिनि । “नैक्षतार्थिनसवज्ञया सुहृः” “शात्रवादिषु पराङ्मुखोऽर्थिन” इति च माघः “यथा-कामार्थिनाम्” “ततः समानीय स मानितायी” इति च रघुः । ४ कार्यार्थिनि “ततोऽर्थीं लेखयेत् सद्यः प्रतिज्ञातार्थसाधनम्” या० स्मृ० । “स धर्मस्त्वसखः शश्वद् अर्थिप्रत्यर्थिनां स्वयम्” रघुः स्त्रियां ङीप् । “कान्तार्थिनी तु या याति” इत्यमरः सन्निहितधने तु अर्थवानित्येव ।

अर्थिसात् अव्य० अर्थिभ्यो देयमधीनं करोति अर्थिन्+साति । याचकाधीनतया कृते देये । “विभज्य मेरुर्न यदर्थिसात्-कृतः” नैषधम् । कृत्वस्त्वादिद्वययोगवाक्य साधुता ।

अर्थे अव्य०-के । साक्षा० । अर्थकृत्य अर्थकृत्वा इत्यथे असार्थकं सार्थकं साम्प्रदायिकेण गणरत्ने तु “विकल्पने प्रभृतीनामेदन्तत्वं लवणादीनाञ्च मान्तत्वं गणपाठसाम-ख्यादेव यद्वा सप्तमीप्रतिरूपकम् द्वितीया प्रतिरूपकञ्च निपातनात्” इत्युक्तम् । तथाच २ अर्थशब्दाथे च ।

अर्थोपमा स्त्री अर्थेन नतु शब्देन उक्ता उपमा । लुप्तोपा भेदे । विवरणरूपमाशब्दे ।

अर्थोपक्षेपक पु० अर्थान् प्रयोजनानि उपक्षिपति उप+क्षिप-ण्वुल् । नाटकाङ्गभेदे विष्कम्भकादिपञ्चके “अर्थोपक्षेपकाः पञ्च विष्कम्भकप्रवेशकौ । चूलिकाङ्गावतारोऽथ स्यादङ्ग-सुखमित्यपि” सा० द० ।

अर्थ्ये त्रि० अर्थ्यात् प्रयोजनादनपेतः यत् । सार्थके सप्रयोजने “वागीशं वाग्भिरर्थ्याभिः प्रणिपत्योपतस्थिरे” कुमा० । “अर्थ्यामर्थपतिर्वाचम्” रघुः । “स्तुत्यंस्तुतिभिरर्थ्याभिः” रघुः । २ पण्डिते पु० । अर्थस्य भावः यत् । ३ वस्तु-स्वभावे । अर्थादागतः । ४ न्याये । अर्थ-कर्मणि यत् । ५ याचनाकर्मणि अर्थनीये । अर्थाय साधुः यत् । ६ अर्थ-साधने त्रि० ।

अर्ह पीडने भ्वादि० उभ० सक० सेट् । अर्हति ते आर्हीत् आर्हिष्ट । “रक्षःसहस्राणि चतुर्हं शार्हीत्” रघुः । आनर्ह अर्हकः अर्ही अर्हीत्वा अर्हितः । अति-अतिपीडने । अत्यर्हितः अभि+आभिमुखेन पीडने । “अभेत्त्राविदूथे” मा० उक्तेः सामीप्ये च अभ्यर्ष्यः समीपवर्ती “कालोभ्यर्ष्यं जलागमः” सा० द० । अन्यत्र अभ्यर्हितः । निम्+निर-

+वा-भृशपीडने । “सोऽस्यायं पराङ्गेव प्राणो निरर्दति” शत० ब्रा० । वि+विशेषेण पीडने “तद् या जम्भी व्यर्हतः पशौ वा पुरुषे वा” शत० ब्रा० । सम्+समर्ष्यः नि-न्यर्ष्यः वि+व्यर्ष्यः ।

अर्ह याचने, गतौ, सक० पीडायां अक० भ्वादि० पर० सेट् । अर्हति आर्हीत् । याचने “शरद्वधनं नार्हति चात-कोऽपीति” रघुः ।

अर्ह बधे चुरा० उभय० सक० सेट् । अर्हयति ते आर्हि-दत् त । “येनार्हिदत् दैत्यपुरं पिनाको” भट्टिः । “अव्यर्षी गिरिकूटाभानभ्यर्ष्यां नार्हिदत् द्रुतम्” भट्टिः । सम्+सम्यक्पीडने “यन्तारमस्य सहसा त्रिभिर्वाणैः समा-र्हयत्” भा० व० प० प्रति+प्रतिरूपपीडने यस्य यत्कर्तृकं पीडनं तेनैव पुनस्तस्य पीडने “प्रत्यर्हयत संक्रुद्धो राघवः पुनराह्वे” रामा० ।

अर्हिन न० अर्ह-ल्युट् । १ गतौ २ पीडायां ३ बधे ४ याचने च । अर्हना स्त्री चुर० अर्ह-भावे युच् । १ हिंसायां बधे ।

अर्हित त्रि० अर्ह-क्त । १ पीडिते, २ गते, ३ याचिते च । ४ रोगभेदे न० “अर्दयित्वाऽनिलोवक्त्रमर्दितं जनयत्यतः । वक्रो भवति वक्त्रार्द्धं यीवा चाभ्यपवर्त्तते । शिरश्चलति वाक्-सङ्गो नेत्रादीनाञ्च वैकृतम् । यीवाचिबुक्कदन्तानां तस्मिन् पार्श्वे तु वेदना । यस्याग्रजो रोमहर्षो वेपथुर्नेत्र-साविलम् । वायुर्हृदं त्वचि स्नापस्तोदोभन्याहसुपहः । तमर्दितमिति प्राङ्गव्याधिं व्याधिविशारदाः । क्षीणस्या निमिषाक्षस्य प्रसक्ताव्यक्तभाषिणः । न सिध्यत्यर्दितं वाहं त्रिवर्षं वेपनस्य च” इति सुश्रु० । “क्षयकासश्वास व्रणा शोऽर्हितापहम्” । “हनुमोक्षमधीमन्थमर्दितञ्च सुदा-रुणम्” इति च सुश्रु० ।

अर्हितिन् त्रि० अर्दितमस्त्यस्य इनि । नेत्रादिरोगभेदयुक्ते “अर्दितो कर्णश्रुती च दन्तरोगी च मानवः” सुश्रु० ।

अर्द्ध पु० ऋध-टडौ भावादौ घञ् । १ टडौ । आधारे घञ् । २ गृहादौ । “आत्न इन्द्र ! इतहृन्नस्माकमर्द्धभागहि” यजु० ३३, ६५ । “अर्द्धम् निवासदेशम्” वे० दी० । अधि+ऋध-अच् । टडिप्राप्ताधारे २ वायौ । “कतमोऽध्यर्द्ध इति” प्रश्ने “योऽयं पवते” इत्युक्तरं दत्त्वा “तदाऽर्द्धयद्यमेकप्रवैष पवतेऽथ कथमध्यर्द्ध” इति प्रश्ने उत्तरम् । “यदस्मिन्नितं सर्व-मध्याधोत् अस्मिन्वायौ सति इदं सर्वम् अधिकमाप्तौ ति प्राणः आप्न प्राप्नोति इति तेनाध्यर्द्ध” इति छा० उ० । करणे घञ् । ४ अवयवरूपे खण्डे अवयवेनेवोपचयात् अवयविनो